

1 Monoidové okruhy

Definice 1.1 (Monoid)

Množina M s binární asociativní operací $\cdot$ a neutrálním prvkem 1 se nazývá monoid. Značíme $M(\cdot, 1) := (M, \cdot, 1)$.

Například

R okruh $(R, +, -, 0, \cdot, 1) \implies (R, \cdot, 1)$ monoid. $(\mathbb{N}_0, +, 0)$ komutativní monoid.

Poznámka (Řád)

Podobně jako pro grupy definujeme pro monoid M a $a \in M$ řád prvku a jako $\text{ord}_M(a) = |\langle a \rangle|$, kde $\langle a \rangle$ je nejmenší podmonoid obsahující a .

Pokud existuje $n \in \mathbb{N}$, že $a^n = 1$, pak nejmenší takové n je rovno $\text{ord}_M(a)$. (Pozor, opačně to neplatí, viz $\mathbb{Z} \bmod 2$, kde $\text{ord}(0) = 2$ nebo $\mathbb{Z} \bmod 8$, kde $\text{ord}(4) = 3$).

Definice 1.2 (RM)

Nechť R okruh, M monoid. Definujme $RM = R[M] := R^{(M)} := \{f : M \rightarrow R \mid f(m) = 0 \text{ pro skoro všechna } m\}$.

Operace na $R[M]$:

- $0_{R[M]} = \text{nulové zobrazení}$;
- $1_{R[M]} = f$ takové, že $f(1) = 1$ a $f(m) = 0$ pro všechna $m \in M \setminus \{1\}$;
- $(f \pm g)(m) = f(m) \pm g(m)$ ($\forall m \in M$);
- $(f \cdot g)(m) = \sum_{k, l \in M, k \cdot l = m} f(k) \cdot g(l)$.

Pak $R[M]$ je okruh.

Poznámka

Prvek $f \in R[M]$ se často zapisují jako formální suma $\sum_{m \in M} f_m \cdot m$, kde $f_m := f(m)$.

Tvrzení 1.1

Pokud existuje $a \in M$ a $n \in \mathbb{N}$ takové, že $a^n = 1$, ale $a \neq 1$, pak $R[M]$ není obor, tj. existují v $R[M]$ netriviální dělitelé 0.

┌
Důkaz

$$(a - 1) \cdot (a^{n-1} + a^{n-2} + \dots + a + 1) = a^n - 1^n = a^n - 1 = 0.$$

Ale jen tak to není definované, jelikož a je z M ale sčítání ne. Tedy počítáme nad $R[M]$, kde $a = f$ takové, že $f(a) = a$ a $f(b) = 1$ pro všechna $b \in M \setminus \{a\}$. $\square$

Definice 1.3 (Kanonické vnoření do RM)

Kanonická vnoření R a M do $R[M]$ definujeme jako:

$$\alpha : R \rightarrow R[M], r \mapsto f_r, \quad f_r(1) = r, f_r(k) = 0 \quad \forall k \in M \setminus \{1\},$$

$$\beta : M \rightarrow R[M], m \mapsto f_m, \quad f_m(m) = 1, f_r(k) = 0 \quad \forall k \in M \setminus \{m\},$$

kde f_r značíme často jen r a f_m často jen m . α je okruhový monomorfismus (tj. injektivní okruhový homomorfismus) a β je injektivní homomorfismus monoidů.

Poznámka (Pozorování)

$$(\forall r \in R)(\forall m \in M) \alpha(r) \cdot \beta(m) = \beta(m) \cdot \alpha(r).$$

TODO?

Tvrzení 1.2

Existuje vzájemně jednoznačná korespondence mezi strukturami pravých R -modulů na M a okruhovými homomorfiismy $\psi : R \rightarrow \text{End}_Z(M)$.

┌
Důkaz

„ $\rightarrow$ “: definujeme $\psi : R \rightarrow \text{End}_Z(M)$ jako $r \mapsto (m \mapsto m \cdot r)$. $(m + n) \cdot r = mr + nr$, tedy vhodně definované zobrazení.

$$\psi(1_R) = \text{id}_M = 1_{\text{End}_Z(M)}.$$

$$\psi(r + s) = \psi(r) + \psi(s), \quad m(r + s) = m \cdot r + m \cdot s.$$

$$\psi(r \cdot s) \stackrel{?}{=} \psi(r) \cdot \psi(s)$$

$$(m)(\psi(r \cdot s)) = m \cdot (r \cdot s) = (m \cdot r) \cdot s = ((m)\psi(r))\psi(s) = (m)(\psi(r) \circ \psi(s))$$

„ $\leftarrow$ “: ψ fixovaný, pro $m \in M$, $r \in R$ definujeme $m \cdot r := (m)(\psi(r))$. $\square$

TODO!!!

Příklad (Pravé a levé ideály v $M_n(T)$)

T komutativní těleso, $n > 1$. Mějme V vektorový podprostor v $\mathbb{T}^n$. Potom definujeme $I_V = \{A \in M_n(T) \mid \text{každý sloupec z } A \text{ náleží do } V\}$. Pak I_V je pravý ideál.

Naopak ať I je pravý ideál v $M_n(T)$. Položme $V = \{a_0 \in T^n \mid a_n \text{ je sloupec v nějakém } A \in I\}$.
Ověříme, že V je vektorový podprostor v T a že $I_V = I$.

Definice 1.4 ((Von–neumannovsky) regulární okruh, booleaovský okruh)

R okruh nazveme regulární, pokud $(\forall r \in R)(\exists s \in R)r \cdot s \cdot r = r$.

R nazveme booleovský, pokud $(\forall r \in R)r \cdot r = r$.

Příklad

Booleovský $\implies$ komutativní: $a + b = (a + b)^2 = aa + ab + ba + bb = a + ab + ba + b$,
tj. $ab = -(ba) = (-1) \cdot ba = (-1)^2 \cdot ba = ba$.

TODO?

TODO!!!

TODO!!!

TODO!!!

TODO?